

Stokłosa, Marek

Przestępstwa przeciwko świętości sakramentu pokuty w świetle kanonicznego prawa karnego

Studia Redemptorystowskie nr 7, 159-178

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Marek Stokłosa SCJ
UKSW – Warszawa

PRZESTĘPSTWA PRZECIWKO ŚWIĘTOŚCI SAKRAMENTU POKUTY W ŚWIETLE KANONICZNEGO PRAWA KARNEGO

Sakrament pokuty i pojednania jest aktem odpuszczenia grzechów popełnionych po chrzcie św. przez wiernego, prowadzącym do jego pojednania się z Bogiem i ze wspólnotą Kościoła. Aby dostąpić tej łaski, jest on zobowiązany wyznać swoje grzechy uprawnionemu kapłanowi, wyrazić za nie żal i wolę zadośćuczynienia i mieć mocne postanowienie poprawy, a w końcu otrzymać rozgrzeszenie. Spowiedź indywidualna, która jest jedynym zwyczajnym sposobem pojednania się wiernego z Bogiem i Kościołem, wymaga od niego pozytywnej woli szczerego otwarcia się przed spowiednikiem. Z swej strony Kościół otacza ten sakrament szczególną troską, m.in. zobowiązując jego szafarzy do sprawowania tego daru z należytą powagą i godnością oraz do zatrzymania w tajemnicy sakramentalnej wszystkiego, co usłyszeli w czasie spowiedzi. O powadze świętości sakramentu pokuty świadczy fakt ustanowienia w prawie kanonicznym katalogu ściśle określonych przestępstw, które mogą być popełnione w czasie jego sprawowania. *Kodeks Prawa Kanonicznego* promulgowany przez Jana Pawła II (dalej: KPK/83) oraz późniejsze dokumenty Stolicy Apostolskiej czy też specjalne decyzje papieskie nie tylko definiują czyny zabronione, które naruszają w większym czy mniejszym stopniu świętość tego sakramentu, ale także nakładają na sprawców cięższych przestępstw odpowiednią sankcję karną mocą samego prawa czy też określają procedurę w celu wymierzenia lub deklaracji kary.

Niewątpliwie, obok aktualnie obowiązującego KPK/83, źródłem prawa dotyczącym omawianego zagadnienia jest motu proprio Jana Pawła II *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 30 kwietnia 2001 roku¹. Dokument ten

¹ Johannes Paulus II, Litterae Apostolicae *motu proprio* datae quibus Normae de gravioribus delictis Congregationis pro Doctrina Fidei reservatis promulgantur, *Sacramentorum sanctitatis tutela*, 30 aprilis 2001, AAS 93 (2001), s. 737–739; Congregatio Pro Doctrina Fidei, *Epistula a Congregatione pro Doctrina Fidei missa ad totius Catholicae Ecclesiae Episcopos aliosque Ordinarios et Hie-*

m.in. rezerwuje do rozpatrywania Kongregacji Doktryny Wiary trzy przestępstwa, które mogą być popełnione w sprawowaniu sakramentu pokuty, a mianowicie: rozgrzeszenie współnika grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu; nakłanianie penitenta do grzechu przeciwko temuż przykazaniu w czasie spowiedzi albo z jej okazji lub pod jej pretekstem, jeśli nakierowane jest ono na jego popełnienie z samym spowiednikiem; naruszenie bezpośrednio tajemnicy sakramentalnej.

Należy podkreślić, że z biegiem czasu lista tych przestępstw uległa pewnej modyfikacji. Pierwotnie tylko przestępstwo bezpośredniego naruszenia tajemnicy spowiedzi św. było zarezerwowane Kongregacji Doktryny Wiary. Natomiast pośrednie jej naruszenie dopiero decyzją papieża Jana Pawła II z 7 lutego 2003 roku zostało włączone do przestępstw zarezerwowanych do rozpatrywania przez tę dykasterię Kurii Rzymskiej. Również w tym samym dniu papież dołączył do *delicta graviora* przestępstwo nagrywania i rozpowszechniania przez środki społecznego przekazu tego, o czym mówią w czasie spowiedzi spowiednik czy penitent. Przestępstwo to zostało ponownie ustanowione 23 września 1988 roku dekretem ogólnym wspomnianej dykasterii, gdyż KPK/83 nie uwzględniła w owym czasie istniejącej dyscypliny karnej w tej materii, wyrażonej w deklaracji z 1973 roku ówczesnej Świętej Kongregacji Nauki Wiary.

Niniejsze opracowanie jest próbą syntetycznego ukazania przestępstw przeciwko świętości sakramentu pokuty i ich konsekwencji karnych w świetle kanonicznego prawa karnego.

1. Zdrada sakramentalnej tajemnicy spowiedzi

Prawnej ochronie tajemnicy sakramentalnej KPK/83 poświęcił cztery kanony: 983 §1, 984, 1388 §1 oraz 1550 §2 n. 2. Natomiast Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich (dalej: KKKW) podejmuje to zagadnienie w kan. 733 §1, 734 §1–2, 1231 §2 n. 2 i 1456 §1. Prawodawca w kan. 983 §1 KPK/83 i w kan. 733 §1 KKKW nakłada na spowiednika obowiązek zachowania tajemnicy sakramentalnej. Natomiast w kan. 984 KPK/83 i w kan. 734 §1–2 KKKW bezwzględnie zabrania spowiednikowi wykorzystywania wiedzy pochodzącej z sakramentu pokuty, która mogłaby dla penitenta spowodować uciążliwości. W końcu zabrania spowiednikowi występowa-

rarchas quorum interest: de delicta gravioribus eidem Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis, 18 maja 2001, AAS 93 (2001), s. 785–788.

nia w sądzie w roli świadka, jak postanawiają kan. 1550 §2 n. 2 KPK/83 i kan. 1231 §2 n. 2 KKKW, w materii dotyczącej sakramentu spowiedzi, nawet za przyzwoleniem czy na wyraźną prośbę penitenta.

Prawodawca w kan. 983 KPK/83 odróżnia obowiązek zachowania tajemnicy sakramentalnej od zachowaniu sekretu spowiedzi. Do tego ostatniego zobowiązani są tłumacz oraz ci, którzy w jakikolwiek sposób zdobyli wiadomości o grzechach². W pierwszym paragrafie tego kanonu postanawia on, że „nie wolno spowiednikowi słowami lub w jakikolwiek inny sposób i dla jakiegokolwiek przyczyny, w czymkolwiek zdradzić penitenta”. Zachowanie przez spowiednika tajemnicy sakramentalnej stanowi niezwykle poważny obowiązek nałożony na niego przez prawo Boże i kościelne, od którego nie można w żaden sposób dyspensować, nawet gdyby w grę wchodziła utrata własnego życia lub innych osób, ani też inna ekstremalna okoliczność podyktowana dobrem powszechnym. Jest ono nadal aktualne także po śmierci penitenta. Jego bezwzględny charakter oznacza, że nawet sam penitent nie może zwolnić spowiednika od zachowania tajemnicy sakramentalnej w jakiegokolwiek sytuacji, nawet przemawiającej na jego korzyść³. Gdyby zachowanie tajemnicy sakramentalnej zależało od penitenta, wówczas stałby się on obiektem różnego rodzaju presji w celu zwolnienia spowiednika od jej zachowania, co w końcu doprowadziłoby do fikcyjnego istnienia tejże tajemnicy⁴. Obowiązek zachowania tajemnicy sakramentalnej nie został ustanowiony wyłącznie w celu ochrony dobrego imienia penitenta, ale także poszanowania świętości samego sakramentu pokuty. Jest on miejscem pojednania wiernego z Bogiem i Kościołem, dokonującego się poprzez wyznanie przez niego grzechów i na podstawie udzielonej mu przez szafarza abszolucji sakramentalnej. Penitent, wyznając grzechy z pobudek religijnych, jest przekonany o całkowitym zachowaniu tajemnicy przedmiotu spowiedzi ze strony szafarza, która jest podyktowana szacunkiem wobec sakramentu pokuty i intymnej więzi między penitentem a Bogiem, zawiązującej się w tymże sakramencie⁵. Jej bezwzględne zachowanie nie jest uwarunkowane tym, czy penitent uzyskał rozgrzeszenie czy też nie, bądź przerwaniem spowiedzi z jakichkolwiek powodów.

² Por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczegółowa*, Warszawa 2003, s. 112; V. De Paolis, *De delictis contra sanctitatem Sacramenti Paenitentiae*, „Periodica” 79 (1990), s. 186.

³ Spowiednik nie może nawiązać do treści spowiedzi nawet w pozasakramentalnym kontakcie z samym penitentem, chyba że sam penitent podejmie taką inicjatywę lub wyrazi na to zgodę. Por. Jan Paweł II, *Przemówienie do spowiedników w dniu 12 marca 1994 r.*, „L'Osservatore Romano”, wyd. polskie 15 (1994), nr 5, s. 22.

⁴ Por. G. P. Montini, *La tutela penale del sacramento della penitenza. I delitti nella celebrazione del sacramento* (cann. 1378; 1387; 1388), w: *Quaderni della Mendola*, t. 5, Milano 1997, s. 226–227, przyp. 42.

⁵ Por. J. Syryjczyk, *Ochrona tajemnicy spowiedzi w świetle kanonicznego prawa karnego*, „Prawo Kanoniczne” 44 (2001), nr 1–2, s. 115.

Do zachowania tajemnicy sakramentalnej są zobowiązani wyłącznie kapłani i biskupi słuchający spowiedzi, łącznie ze sprawującymi tę posługę bez należytego upoważnienia, o którym mowa w kan. 966 §1–2 KPK/83. Natomiast każda inna osoba niemająca święceń kapłańskich, a usiłująca udzielić absolucji sakramentalnej lub słuchająca tylko spowiedzi bez udzielenia rozgrzeszenia, nie jest związana obowiązkiem tajemnicy sakramentalnej, lecz sekretem spowiedzi⁶.

Przedmiotem tej tajemnicy są przede wszystkim grzechy ciężkie i powszednie wyznane przez penitenta oraz wszystko, co powiedział podczas spowiedzi. Tajemnica sakramentalna obejmuje również rodzaj pokuty nałożonej penitentowi, ewentualne nieudzielenie rozgrzeszenia oraz wszelkie inne informacje, nawet zbyteczne, usłyszane przez spowiednika podczas wyznania grzechów⁷. Tajemnicą sakramentalną nie jest objęta spowiedź z motywów pozareligijnych, przeważnie w celu wyszydzenia spowiednika i okazania pogardy dla samego sakramentu. Nie stanowi przedmiotu tej tajemnicy fakt publicznego przystąpienia do spowiedzi oraz wszelka wiedza o grzechach i faktach, której źródłem poznania nie była sama spowiedź⁸.

Prawodawca w kan. 1388 §1 KPK/83 wyróżnia dwa sposoby naruszenia tajemnicy sakramentalnej spowiedzi: bezpośredni i pośredni. Bezpośrednie naruszenie następuje, gdy spowiednik umyślnie wyjawia osobie trzeciej osobę penitenta i przedmiot tajemnicy spowiedzi sakramentalnej przez wyraźne podanie jego nazwiska lub innych okoliczności, które identyfikują penitenta i przedmiot tajemnicy jego spowiedzi⁹. Pośrednim naruszeniem spowiedzi będzie takie umyślnie postępowanie spowiednika, przez które nie wyjawia on bezpośrednio osoby penitenta i przedmiotu jego spowiedzi, ale daje ono podstawę do zidentyfikowania zarówno osoby, jak i tego, co podlega tajemnicy sakramentalnej¹⁰. Niebezpieczeństwo to jest często spowodowane pewną nieostrożnością czy też naiwnością spowiednika, zwłaszcza wobec podchwytliwych i podstępnych pytań ze strony innych osób. Jeśli jednak takie zachowanie spowiednika będzie nieumyślne, wówczas nie będzie podlegało odpowiedzialności karnej¹¹. Nie będzie też zdra-

⁶ Por. V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni nella Chiesa. Commento al Codice di Diritto Canonico. Libro VI*, Città del Vaticano 2000, s. 346.

⁷ Por. G. P. Montini, *La tutela del sacramento della penitenza*, dz. cyt., s. 226; J. Syryjczyk, *Ochrona tajemnicy spowiedzi w świetle kanonicznego prawa karnego*, dz. cyt., s. 113–114.

⁸ Por. J. Syryjczyk, *Ochrona tajemnicy spowiedzi w świetle kanonicznego prawa karnego*, dz. cyt., s. 113–114.

⁹ Por. V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni nella Chiesa*, dz. cyt., s. 345; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV, Olsztyn 1990, s. 143; J. Syryjczyk, *Ochrona tajemnicy spowiedzi w świetle kanonicznego prawa karnego*, dz. cyt., s. 114.

¹⁰ Por. V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni nella Chiesa*, dz. cyt., s. 345; J. Syryjczyk, *Ochrona tajemnicy spowiedzi w świetle kanonicznego prawa karnego*, dz. cyt., s. 114.

¹¹ Por. J. Syryjczyk, *Ochrona tajemnicy spowiedzi w świetle kanonicznego prawa karnego*, dz. cyt., s. 114, przyp. 9.

dą tajemnicy sakramentalnej naruszenie normy kan. 984 §1, bezwzględnie zakazującej spowiednikowi korzystania z wiedzy uzyskanej na spowiedzi, i to nawet w przypadku wykluczenia naruszenia tejże tajemnicy. Spowiednik, który łamie powyższą normę, nie popełnia przestępstwa, ale ponosi odpowiedzialność moralną. Jest to niewątpliwie grzech ciężki¹².

Spowiednik Kościoła łacińskiego, popełniając przestępstwo bezpośredniego naruszenia tajemnicy sakramentalnej, zaciąga w myśl kan. 1388 §1 KPK/83 karę ekskomuniki, wiążącą mocą samego prawa, której odpuszczenie jest zastrzeżone Stolicy Apostolskiej¹³; odpowiednio Kongregacji Nauki Wiary, jeśli uwolnienie następuje w zakresie zewnętrznym, oraz Penitencjarii Apostolskiej w zakresie wewnętrznym¹⁴. W razie pośredniego naruszenia tej tajemnicy powinien być ukarany proporcjonalnie do ciężkości przestępstwa. Będą to kary *ferendae sententiae*, od których uwolnienie nie zostało przez prawodawcę zarezerwowane Stolicy Apostolskiej¹⁵. Jednak Kongregacji Doktryny Wiary wspomniane już motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* rezerwuje, w przypadku bezpośredniego naruszenia tajemnicy, określenie procedury w celu deklarowania już zaciągniętej mocą samego prawa kary ekskomuniki i ewentualnego wymierzenia, w zależności od ciężkości przestępstwa, innych kar *ferendae sententiae*.

Natomiast naruszenie pośrednie tajemnicy sakramentalnej, za którego popełnienie przewidziane jest obowiązkowe wymierzenie odpowiedniej kary *ferendae sententiae*, zostało dołączone do katalogu przestępstw zarezerwowanych (*delicta graviora*), późniejszą decyzją papieską z 7 lutego 2003 roku¹⁶. Włączenie to ułatwia ordynariuszom rozpoznanie sprawy, gdyż mogą się pojawić trudności w rozeznaniu między dwoma rodzajami naruszenia tajemnicy spowiedzi. Decyzja ta również ujednoliciła zasadę przedawnienia omawianego przestępstwa, które następuje, tak w przypadku zdrady bezpośredniej, jak i pośredniej, po upływie dziesięciu lat od dnia popełnienia zdrady¹⁷.

¹² Por. A. Calabrese, *Diritto penale canonico*, Città del Vaticano 1996, s. 325; M. Pastuszko, *Sakrament pokuty i pojednania*, Kielce 2004, s. 410.

¹³ Szafarz jakiegokolwiek Kościoła wschodniego, który naruszył bezpośrednio tę tajemnicę, w myśl kan. 1456 §1 KKKW powinien zostać ukarany ekskomuniką większą, czyli karą *ferendae sententiae*, jednak odpuszczenie grzechu, który popełnił przez złamanie tej tajemnicy, jak postanawia kan. 728 §1 n.1, jest zarezerwowane Stolicy Apostolskiej.

¹⁴ Joannes Paulus II, *Constitutio Apostolica de Romana Curia Pastor Bonus*, 28 iunii 1988, w: *Enchiridion Vaticanum* 11 (1988–1989), art. 52, 117 i 118. Tłum. pol. W. Kacprzyka, w: *Ustrój hierarchiczny Kościoła. Wybór źródeł*, red. i oprac. W. Kacprzyk, M. Sitarz, Lublin 2006.

¹⁵ Zob. kan. 1388 §2 KPK/83 i kan. 1456 §2 KKKW.

¹⁶ Por. B. F. Pighin, *Diritto penale canonico*, Venezia 2008, s. 616; Ch. J. Scicluna, *Procedura e prassi presso la Congregazione per la Dottrina della Fede riguardo ai delicta graviora*, w: *Processo penale e tutela dei diritti nell'ordinamento canonico*, red. D. Cito, Milano 2005, s. 281–282.

¹⁷ Przed podjęciem decyzji o włączeniu pośredniej zdrady tajemnicy spowiedzi do listy przestępstw zarezerwowanych do rozpatrywania Kongregacji Nauki Wiary skarga karna, zgodnie z kan. 1362 §1 KPK/83, wygasła na skutek przedawnienia po upływie trzech lat od momentu popełnienia zdrady.

2. Zdrada sekretu spowiedzi

Prawodawca w kan. 983 §2 KPK/83 i w kan. 733 §2 KKKW nakłada obowiązek zachowania sekretu spowiedzi na tłumacza, pośredniczącego między penitentem a spowiednikiem w akcie spowiedzi, oraz na tych wszystkich, którzy czy to celowo, czy też przypadkowo zdobyli ze spowiedzi wiadomości o grzechach¹⁸. Nie są oni zobowiązani, tak jak spowiednik, do zachowania tajemnicy sakramentalnej, ale do sekretu, który nigdy nie może być wyjawiony z żadnych przyczyn. Zachowanie sekretu spowiedzi wypływa z samego prawa naturalnego, które zostało potwierdzone w prawie kanonicznym. O przestępstwie będzie można mówić wówczas, gdy wiadomości o grzechach będą bezpośrednio pochodzić z aktu spowiedzi. Prawo kanoniczne dopuszcza możliwość udziału tłumacza w akcie spowiedzi w przypadkach, gdy występują trudności komunikacyjne między penitentem a szafarzem. Wówczas tłumacz staje się jej naocznym świadkiem. Również inne osoby mogą nieumyślnie, z różnych powodów, m.in. donośnego głosu penitenta czy też bliskości miejsca spowiedzi, usłyszeć informacje o grzechach, w całości czy w części, płynące bezpośrednio z odbywającej się spowiedzi. Mogą się również zdarzyć przypadki podsłuchiwania umyślnego spowiedzi św. Nie stanowią one jednak w Kościele łacińskim przestępstwa. Niewątpliwie takie postępowanie będzie jednak grzechem ciężkim¹⁹. Natomiast w kan. 1456 §2 KKKW prawodawca przyjął, że przestępstwem jest nie tylko zdrada sekretu spowiedzi, ale także każde usiłowanie zdobycia wiadomości ze spowiedzi. Tym samym umyślne jej podsłuchiwanie, czynione w jakikolwiek sposób, nie tylko za pośrednictwem odpowiedniego urządzenia technicznego, jest w Kościołach wschodnich przestępstwem, zagrożonym sankcją karną w postaci ekskomuniki mniejszej lub suspensy. Należy sądzić, że w Kościele łacińskim występuje w tym względzie pewna *lacuna iuris*, chociaż niektórzy kanoniści uważają, że powyższa materia jest uregulowana dekretem Kongregacji Nauki Wiary z 23 września 1988 roku, dotyczącym nagrywania i rozpowszechniania treści spowiedzi przy użyciu środków społecznego przekazu. O tej problematyce będzie mowa w dalszej części artykułu.

Przestępstwo zdrady sekretu spowiedzi mogą popełnić tylko te osoby, które w jakikolwiek sposób, ale bezpośrednio, zdobyły wiadomości o grzechach penitenta wyznawanych szafarzowi. Nie będzie już zdradą sekretu

¹⁸ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, dz. cyt., s. 144; J. Syryjczyk, *Ochrona tajemnicy spowiedzi w świetle kanonicznego prawa karnego*, dz. cyt., s. 117–118.

¹⁹ Por. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni nella Chiesa*, dz. cyt., s. 347.

i tym samym przestępstwem rozpowszechnianie wiadomości o grzechach wyznanych podczas spowiedzi przez osoby, które te informacje otrzymały od samego spowiednika czy penitenta, bądź też od osób, które bezpośrednio ze spowiedzi zdobyły wiadomości o grzechach²⁰.

Za naruszenie sekretu spowiedzi prawodawca kodeksowy przewiduje w kan. 1388 §2 KPK/83 wymierzenie obowiązkowo odpowiedniej kary, nie wyłączając ekskomuniki w przypadkach poważniejszych, szczególnie tych, które wywołują wśród wiernych poważne zgorzienie czy skandal. Natomiast KKKW w kan. 1456 §2 przewiduje obowiązkową karę ekskomuniki mniejszej lub suspensy.

Przestępstwo to nie jest zarezerwowane do rozpatrywania Kongregacji Nauki Wiary, wobec czego ulega przedawnieniu po trzech latach od momentu jego popełnienia.

3. Nagrywanie spowiedzi i rozpowszechnianie jej treści w środkach masowego przekazu

Prawnokarna ochrona tajemnicy sakramentalnej i sekretu spowiedzi rozciąga się także na przestępstwa niewymienione w KPK/83, które dotyczą nagrywania treści spowiedzi św. i rozpowszechniania jej w środkach masowego przekazu. Są to przestępstwa popełniane w ostatnich dziesięcioleciach z większą częstotliwością wraz z rozwojem tych środków, wywołujące w społeczeństwie poważne skandale.

Kongregacja Nauki Wiary dekretem z 23 września 1988 roku²¹ przywróciła karę ekskomuniki *latae sententiae* za nagrywanie treści spowiedzi św. za pomocą jakiegokolwiek urządzenia technicznego, bądź za jej rozpowszechnianie w środkach masowego przekazu. Należy wspomnieć, że do momentu wejścia w życie KPK/83 obowiązywała w tym zakresie deklaracja Kongregacji z 23 marca 1973 roku²², ustanawiająca karę ekskomuniki *latae sententiae* za akt profanacji sakramentu pokuty dokonany poprzez nagrywanie i rozpowszechnianie tego, co stanowi jego przedmiot. Jednak te nowe sposoby profanacji wraz z kanonicznymi konsekwencjami nie zostały włączone przez prawodawcę do nowego kodeksu. Co więcej, w myśl

²⁰ Por. J. Syryjczyk, *Ochrona tajemnicy spowiedzi w świetle kanonicznego prawa karnego*, dz. cyt., s. 117. AAS 80 (1988), s. 1367. Tenże Dekret ogólny, wydany ma mocy specjalnego upoważnienia papieskiego (kan. 30 KPK/83), ma moc obowiązującą z dniem jego ogłoszenia.

²² AAS 65 (1973), s. 678. Deklaracja ta powstała pod wpływem wydania na początku 1973 roku książki N. Valentini i C. Di Meglio pt. *Seks w konfesjonale*, będącej rezultatem nagrywania treści spowiedzi w kwestii seksualnej. Na postawie książki powstał także film. Por. B. F. Pighin, *Diritto penale canonico*, dz. cyt., s. 434.

kan. 6 §1 n.3 KPK/83, regulacje te straciły moc obowiązującą. W trakcie reformy kanonicznego prawa karnego uznano, że to ustawy partykularne powinny w sposób wystarczający objąć ochroną karną sakrament pokuty w zakresie ujawniania i rozpowszechniania treści spowiedzi²³. Kongregacja Nauki Wiary, po pięciu latach od promulgacji Kodeksu Kościoła łacińskiego, biorąc pod uwagę ciężar wykroczeń popełnionych oraz zbyt wąską ochronę karną sakramentu pokuty w omawianej materii, postanowiła dekretem ogólnym przywrócić karę ekskomuniki *latae sententiae* za nagrywanie spowiedzi i jej rozpowszechnianie w środkach masowego przekazu.

Przestępstwa, o których mowa w dekrete z 1988 roku, mogą przybrać trzy różne formy: nagrywanie spowiedzi św.; rozpowszechnianie spowiedzi zapisanej na nośnikach danych²⁴ oraz jednocześnie jej nagrywanie i rozpowszechnianie. W pierwszych dwóch przypadkach mamy do czynienia z dwoma różnymi przestępstwami, które mogą być popełnione przez odrębne osoby. Natomiast w trzecim przypadku mamy do czynienia z jednym przestępstwem, dokonującym się w dwóch oddzielnych czasowo aktach, jednak moralnie połączonych jednym zamiarem przestępczym²⁵.

Pierwsza postać przestępstwa polega na rejestrowaniu za pomocą urządzenia technicznego (np. telefonu komórkowego czy dyktafonu cyfrowego) przedmiotu spowiedzi, czyli wszystkiego, „co w spowiedzi sakramentalnej, prawdziwej lub symulowanej, własnej lub kogoś innego, jest mówione przez spowiednika lub penitenta”. Popełnienie przestępstwa następuje z chwilą nagrania spowiedzi, w całości lub w części, niekoniecznie z zamiarem jej upublicznienia w środkach masowego przekazu²⁶. Kościół zabrania pod sankcją ekskomuniki *latae sententiae* nagrywania spowiedzi z jakichkolwiek powodów, m.in. także z motywów religijnych czy też

²³ Por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczegółowa*, dz. cyt., s. 133.

²⁴ Przez nośnik danych należy rozumieć wszelkie urządzenie techniczne umożliwiające fizyczne zapisanie danego rodzaju informacji i późniejsze jej odtworzenie.

²⁵ Por. V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni nella Chiesa*, dz. cyt., s. 347; A. Calabrese, *Diritto penale canonico*, dz. cyt., s. 327.

²⁶ Niektórzy kanoniści (m.in. A. Calabrese, B. F. Pighin, a także M. Pastuszko) uważają, że łacińskie słowo *captat* użyte w dekrete obejmuje nie tylko nagrywanie spowiedzi za pomocą jakiegokolwiek urządzenia technicznego, ale także za pomocą tegoż urządzenia bezpośrednie podsłuchiwanie aktu spowiedzi św. bez zapisywania jej treści na różnych nośnikach danych. W takim przypadku należy traktować jako przestępstwo, o którym mowa w dekrete Kongregacji Nauki Wiary, fakt bezpośredniego podsłuchiwania za pomocą mikrofonu czy też innego urządzenia, ukrytego w konfesjonale czy w jego pobliżu, tego, co penitent lub spowiednik w akcie samej spowiedzi mówią, bez utrwalenia treści ich rozmowy na nośniku danych. Natomiast nie będzie mowy o przestępstwie, tylko o grzechu, w przypadku bezpośredniego i intencjonalnego podsłuchiwania spowiedzi bez użycia jakiegokolwiek urządzenia technicznego. Jednak w tej sytuacji kan. 983 §2 KPK/83 zobowiązuje do zachowania tajemnicy. W przypadku jej naruszenia sprawca może być ukarany sprawiedliwą karą *ferendae sententiae*, nie wyłączając ekskomuniki. Por. A. Calabrese, *Diritto penale canonico*, dz. cyt., s. 328; B. F. Pighin, *Diritto penale canonico*, dz. cyt., s. 435–436; M. Pastuszko, *Sakrament pokuty i pojednania*, dz. cyt., s. 403. Natomiast V. De Paolis i D. Cito uważają, że słowo *captat* należy utożsamiać raczej z nagrywaniem. Por. V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni nella Chiesa*, dz. cyt., s. 347–348.

w celu uzyskania dowodów lub poszlak ze spowiedzi więźniów czy innych osób podejrzanych o popełnienie przestępstwa.

Drugie przestępstwo przewidziane w dekrecie Kongregacji Nauki Wiary polega na rozpowszechnianiu treści spowiedzi, wcześniej nagranej na nośniku danych, w środkach społecznego przekazu. Istotą przestępstwa jest nie tylko naruszenie tajemnicy spowiedzi, o której mowa w kan. 1388 §2 KPK/83, lecz sam fakt ukazania się treści spowiedzi m.in. w różnych publikacjach książkowych, prasie, radiu, telewizji czy Internecie. Analizując istotę omawianego przestępstwa, należy zauważyć, że karę ekskomuniki *latae sententiae* zaciąga nie tylko autor publikacji, ale także – w myśl kan. 1329 §2 KPK/83 – wszyscy współdziałający, bez których ukazanie się w środkach społecznego przekazu informacji pochodzącej ze spowiedzi św. byłoby niemożliwe²⁷. Są to nie tylko dziennikarze, ale także m.in. redaktorzy naczelni, wydawcy, osoby sprawujące bezpośredni nadzór nad audycjami telewizyjnymi i radiowymi, dyrektorzy i redaktorzy portali internetowych i różnych agencji informacyjnych. Często motywem ich postępowania są nie tylko korzyści finansowe, ale przede wszystkim pragnienie ośmieszania nauki Kościoła i dyskredytacji samego spowiednika przez wyjawienie jego wypowiedzi dotyczących grzechów natury seksualnej, prostytucji, eutanazji, wykorzystywania seksualnego nieletnich czy innych czynów nieusprawiedliwionych moralnie²⁸.

Trzecia postać przestępstwa z omawianego dekretu to nagrywanie i rozpowszechnianie za pomocą środków masowego przekazu przedmiotu spowiedzi. W tym przypadku mamy do czynienia z jednym przestępstwem, gdyż sprawca ma jedyną intencję, a mianowicie dokonanie nagrania w celu upublicznienia treści spowiedzi św.²⁹.

Sprawcą przestępstw, o których mowa w dekrecie Kongregacji Nauki Wiary, może być każdy ochrzczony w Kościele katolickim lub do niego przyjęty, spełniający ogólne warunki odpowiedzialności karnej. Może to być penitent i spowiednik, zarówno w spowiedzi prawdziwej, jak i symulowanej, albo osoba trzecia, będąca bezpośrednim sprawcą czynu zabronionego czy podmiotem współdziałającym w przestępstwie. Jednak w myśl kan. 1329 §2 KPK/83 tylko ci współnicy, bez których udziału przestępstwo

²⁷ Por. tamże, s. 348.

²⁸ 28 stycznia 2007 roku watykański dziennik „L'Osservatore Romano” potępił fakt nagrania i opublikowania we włoskim czasopiśmie „L'Espresso” treści spowiedzi symulowanej przez jednego z dziennikarzy w 24 włoskich kościołach. Tematyka konwersacji dziennikarza z różnymi spowiednikami dotyczyła problemów etycznych, m.in. takich jak: eutanazja, narkotyki, prostytucja, wykorzystywanie seksualnie nieletnich, różnego rodzaju oszustwa. Zob. B. F. Pighin, *Diritto penale canonico*, dz. cyt., s. 437.

²⁹ Por. V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni nella Chiesa*, dz. cyt., s. 348.

nagrywania czy rozpowszechniania spowiedzi poprzez środki społecznego przekazu byłoby niemożliwe, zaciągając karę ekskomuniki *latae sententiae* tak jak główni sprawcy tegoż przestępstwa. Natomiast pozostali, których udział w przestępstwie jest niekonieczny, mogą być ukarani jakąkolwiek karą *ferendae sententiae*³⁰.

Wspomniany dekret ustanawia karę ekskomuniki *latae sententiae* niezastrzeżoną Stolicy Apostolskiej za popełnienie przestępstwa znieważania spowiedzi przez jej nagrywanie bądź rozpowszechnianie jej treści za pośrednictwem środków społecznego przekazu. Przestępstwo to jednak decyzją papieża Jana Pawła II z 7 lutego 2003 roku zostało dołączone do listy ciężkich przestępstw (*delicta graviora*), których rozpatrywanie jest zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary³¹. W przypadku omawianego przestępstwa zastrzeżenie tej dykasterii dotyczy tylko określenia ewentualnej procedury deklaracji zaciągniętej już kary ekskomuniki *latae sententiae* i obciążenia sprawcy innymi karami *ferendae sententiae*. Nie dotyczy natomiast uwolnienia z kary ekskomuniki *latae sententiae*, gdyż uwolnienie z niej za popełnienie powyższego przestępstwa nie zostało zarezerwowane Stolicy Apostolskiej przez KPK/1983 i autora dekretu z 23 września 1988 roku³². W konsekwencji uwolnienie to następuje zgodnie z przepisami prawa powszechnego i partykularnego. Niemniej jednak, będąc przestępstwem dołączonym do *delicta graviora*, ulega przedawnieniu po dziesięciu latach od chwili jego popełnienia.

4. Rozgrzeszenie współnika grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu

Prawodawca w kan. 977 KPK/83 oraz w kan. 730 KKKW postanawia, że rozgrzeszenie współnika grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu jest nieważne, z wyjątkiem sytuacji niebezpieczeństwa śmierci. Kapłan udzielający tego rozgrzeszenia popełnia przestępstwo, za które kan.

³⁰ Por. J. Syryjczyk, *Ochrona tajemnicy spowiedzi w świetle kanonicznego prawa karnego*, dz. cyt., s. 122.

³¹ Por. B. F. Pighin, *Diritto penale canonico*, dz. cyt., s. 616; Ch. J. Scicluna, *Procedura e prassi presso la Congregazione per la Dottrina della Fede riguardo ai delicta graviora*, dz. cyt., s. 282.

³² KKKW, który został promulgowany 18 października 1990 roku przez papieża Jana Pawła II, a więc już po wydaniu omawianego dekretu Kongregacji Doktryny Wiary, nie traktuje bezpośrednio przestępstwa nagrywania spowiedzi i rozpowszechniania jej treści w środkach masowego przekazu. Jest ono jednak zawarte pośrednio w postanowieniach kan. 1456 §2: „Kto usiłował w jakikolwiek sposób zdobyć wiadomości ze spowiedzi lub po ich zdobyciu przekazać innym, powinien zostać ukarany ekskomuniką mniejszą lub suspensą”. Za popełnienie tego przestępstwa KKKW przewidział kary *ferendae sententiae*, które nie są zarezerwowane Stolicy Apostolskiej co do ich uwolnienia, jednak zgodnie z decyzją papieską z 7 lutego 2003 roku, ich rozpatrywanie, tak jak w Kościele łacińskim, jest zarezerwowane Kongregacji Doktryny Wiary.

1378 §1 KPK/83 przewiduje karę ekskomuniki *latae sententiae*. Uwolnienie od niej jest zarezerwowane Stolicy Apostolskiej, konkretnie w zakresie wewnętrznym Penitencjarii Apostolskiej, a w zakresie zewnętrznym Kongregacji Doktryny Wiary. Natomiast KKKW w kan. 1457 za popełnienie omawianego przestępstwa przewiduje karę ekskomuniki większej, której rozgrzeszenie, zgodnie z kan. 728 §1 n. 2, jest także zarezerwowane Stolicy Apostolskiej. Trzeba podkreślić, że wykroczenie to w motu proprio Jana Pawła II *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 30 kwietnia 2001 jest umieszczone na pierwszym miejscu wśród przestępstw popełnionych przeciwko świętości sakramentu pokuty, zarezerwowanych Kongregacji Nauki Wiary w celu określenia procedury ewentualnej deklaracji zaciągniętej już kary ekskomuniki i wymierzenia dodatkowych kar. Tenże papieski dokument postanawia też, że przestępstwo to ulega przedawnieniu dopiero po upływie dziesięciu lat od momentu jego popełnienia.

Materią omawianego wykroczenia są jedynie grzechy ciężkie z zakresu szóstego przykazania³³, popełnione przez obie strony w sposób zewnętrzny. Grzech musi być ciężki zewnętrznie po stronie obojga współników. Jeśli będzie tylko ciężki wewnętrznie, wówczas nie stanowi przedmiotu przestępstwa, a udzielona absolucja będzie ważna³⁴. Drugim ważnym elementem, koniecznym do jego zaistnienia, jest dobrowolny i świadomy współudział w popełnieniu tegoż grzechu ciężkiego tak spowiednika, jak i penitenta, zdolnych do jego popełnienia. Nie będzie mowy o przestępstwie, jeśli przynajmniej jedna ze stron, z różnych przyczyn, nie była zdolna do popełnienia grzechu ciężkiego, np. ze względu na wiek czy stan psychiczny albo ze względu na działanie pod wpływem przymusu³⁵. Trzecim, ostatnim elementem jest fakt świadomego rozgrzeszenia współnika przez spowiednika z omawianego grzechu ciężkiego. Sam fakt wysłuchania grzechów penitenta w całości lub części, łącznie z tym wspólnie popełnionym, i ewentualne udzielenie porad duchowych nie jest jeszcze przestępstwem. Będzie ono miało miejsce wówczas, gdy spowiednik udzieli absolucji współnikowi tegoż grzechu, jeszcze nieodpuszczonego w innej sakramentalnej spowiedzi, nawet jeśli ten współudział w jego popełnieniu

³³ W czasie prac nad rewizją *Kodeksu Prawa Kanonicznego* nie została zaakceptowana propozycja rozciągnięcia nieważności absolucji udzielanych współnikom w materii innych grzechów ciężkich. Por. „*Communicationes*” 15 (1983), s. 210.

³⁴ Por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczegółowa*, dz. cyt., s. 96–97.

³⁵ Por. G. P. Montini, *La tutela del sacramento della penitenza*, dz. cyt., s. 219; F. Lempa, *Przestępne nadużycie władzy kościelnej w prawie powszechnym Kościoła łacińskiego*, Lublin 1991, s. 243; J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczegółowa*, dz. cyt., s. 96.

nastąpił przed przyjęciem świeceń kapłańskich³⁶. Prawodawca nie zabrania spowiednikowi udzielania przyszłych absencji penitentowi będącemu w przeszłości współnikiem grzechu przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu, pod warunkiem że grzech ten został odpuszczony przez innego szafarza³⁷. Trzeba również podkreślić, że nie dojdzie do popełnienia przestępstwa, jeśli rozgrzeszenie jest udzielone w dobrej wierze, np. w akcie spowiedzi szafarz nie rozpoznaje penitenta, wyznającego grzech ciężki popełniony przy jego współudziale³⁸.

Przestępstwo może popełnić wyłącznie kapłan w momencie udzielenia rozgrzeszenia współnikowi grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu, oczywiście poza wypadkiem niebezpieczeństwa śmierci. Wspólnikiem może być nie tylko jedna osoba, ale wiele osób, bez względu na płeć. Penitent, w przypadku otrzymania absencji od kapłana, z którym był współnikiem, nie ponosi żadnej odpowiedzialności karnej. Jedyną konsekwencją tej absencji jest jej nieważność, wyjąwszy okoliczności niebezpieczeństwa śmierci. W tym przypadku prawodawca, mając na uwadze dobro duchowe penitenta, dopuścił możliwość udzielenia mu ważnej absencji, bez poniesienia przez spowiednika odpowiedzialności karnej.

5. Nakłanianie penitenta do grzechu przeciwko czystości

Innym poważnym przestępstwem związanym ze sprawowaniem sakramentu pokuty, którego rozpatrywanie motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* rezerwuje Kongregacji Doktryny Wiary, jest przestępstwo solicytacji (*sollicitatio ad turpia*), przewidziane w kan. 1387 KPK/83 oraz w kan. 1458 KKKW. Dotyczy ono nakłaniania czy też zachęcania przez kapłana penitenta, w akcie spowiedzi albo z jej okazji lub pod jej pretekstem, do popełnienia jakiegokolwiek grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu.

Podmiotem przestępstwa jest każdy kapłan (również ten niemający wymaganego prawem upoważnienia do spowiadania) występujący w roli spowiednika i umyślnie nakłaniający czy zachęcający penitenta do popełnienia owego grzechu, bez względu na to, czy owo nakłanianie osiągnie skutek. Propozycja ta będzie miała charakter przestępstwa solicytacji wte-

³⁶ Por. A. Calabrese, *Diritto penale canonico*, dz. cyt., s. 299; V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni nella Chiesa*, dz. cyt., s. 324.

³⁷ Por. B. F. Pighin, *Diritto penale canonico*, dz. cyt., s. 385.

³⁸ Por. G. P. Montini, *La tutela del sacramento della penitenza*, dz. cyt., s. 219.

dy, gdy będzie miała ścisły związek z sakramentem pokuty. Musi więc zostać intencjonalnie złożona penitentowi w akcie samej spowiedzi albo przy jej okazji czy też pod jej pretekstem, w sposób zewnętrznie pewny. Gdyby zaś nastąpiła w innych okolicznościach niż wymienione, wówczas będzie tylko grzechem ciężkim, ale nie przestępstwem solicytacji. Nie ma też znaczenia przy popełnianiu tegoż przestępstwa fakt ewentualnego nieudzielenia rozgrzeszenia lub przerwania samej spowiedzi z jakiegokolwiek przyczyny, jeśli nakłanianie ma miejsce w trakcie sprawowania sakramentu pokuty³⁹. Może ono być wyrażone nie tylko słowami, ale także przedłożone na piśmie czy okazane dotykiem lub gestykulacją. Formą solicytacji będzie też zamierzona i progresywna deformacja sumienia penitenta przez spowiednika w zakresie moralności seksualnej, zmierzająca do popełnienia z nim grzechu przeciwko czystości, nawet jeśli penitent nie dostrzegł celowości takiego postępowania kapłana⁴⁰. Udzielanie z niewiedzy, błędu, nieostrożności czy prostoduszności porad niezgodnych z nauką Kościoła w zakresie czystości małżeńskiej, zwłaszcza dotyczących antykoncepcji, nie jest kwalifikowane jako przestępstwo. W tym przypadku trudno jest dostrzec u kapłana intencję nakłonienia penitenta do popełnienia grzechu przeciwko czystości⁴¹.

Podmiotem biernym przestępstwa jest każda osoba, występująca wyłącznie w charakterze penitenta. Może nim być tak kobieta, jak i mężczyzna, osoba pełnoletnia albo małoletnia, duchowna czy świecka⁴². Jednak jakakolwiek postawa tej osoby nie ma wpływu na popełnienie przestępstwa, gdyż jego zasadniczym elementem jest sam fakt nakłaniania czy zachęcania ze strony kapłana spowiednika do popełnienia czynu zabronionego w materii szóstego przykazania Dekalogu. Propozycja będzie miała znamiona przestępstwa wówczas, gdy wyjdzie tylko od spowiednika, a nie od penitenta, który wobec niej może przyjąć postawę aktywną albo pasywną. Może m.in. zaakceptować propozycję płynącą od kapłana albo jej nie przyjąć poprzez wyraźną odmowę, czy też nie zrozumieć intencji spowiednika albo też jej nie usłyszeć⁴³. Nie popełni on jednak nigdy przestępstwa solicytacji, nawet w przypadku gdy jest kapłanem nakłaniającym

³⁹ Por. V. De Paolis, *De delictis contra sanctitatem Sacramenti Paenitentiae*, dz. cyt., s. 202–203.

⁴⁰ Por. V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni nella Chiesa*, dz. cyt., s. 341–342; B. F. Pighin, *Diritto penale canonico*, dz. cyt., s. 424–425.

⁴¹ Por. G. P. Montini, *La tutela del sacramento della penitenza*, dz. cyt., s. 223.

⁴² Por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczegółowa*, dz. cyt., s. 124.

⁴³ Por. V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni nella Chiesa*, dz. cyt., s. 342; V. De Paolis, *De Delictis contra sanctitatem sacramenti Paenitentiae*, dz. cyt., s. 200–204.

swego spowiednika do popełnienia grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu⁴⁴.

Należy podkreślić, że kodeksowe pojęcie przestępstwa *sollicitatio* identyfikuje nakłanianie przez spowiednika do jakiegokolwiek grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu, niekonieczne przy współudziale samego spowiednika czy innych osób trzecich⁴⁵. Ma ono miejsce także wtedy, gdy spowiednik świadomie doradza penitentowi popełnienie w sposób samodzielny, bez udziału osób trzecich, grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu, np. stosowanie środków antykoncepcyjnych czy samogwałt.

Solicytacja dotyczy nakłaniania do popełnienia wyłącznie jakichkolwiek grzechów skierowanych przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, tak zewnętrznych, jak i wewnętrznych, także tych w postaci grzesznych myśli, pragnień czy pożądań. Do materii tego przestępstwa nie należy nakłanianie czy też podżeganie penitenta do popełnienia innych grzechów, także ciężkich, np. kradzieży, zabójstwa, znieważania postaci eucharystycznych⁴⁶.

Za popełnienie omawianego przestępstwa Kodeks Kościoła łacińskiego przewiduje kary obowiązkowe *ferendae sententiae*, którymi, w zależności od ciężkości przestępstwa, mogą być: suspensa, różne zakazy i pozbawienia, nie wyłączając także wydalenia ze stanu duchownego. Jeśli chodzi o przestępcę w Kościele wschodnim, jak postanawia kan. 1458, to powinien on zostać ukarany odpowiednią karą, nie wyłączając depozycji. Natomiast motu proprio z 2001 roku rezerwuje Kongregacji Doktryny Wiary jako *delicta graviora* wyłącznie te przypadki solicytacji, które mają na celu popełnienie grzechu natury seksualnej z samym spowiednikiem⁴⁷. W myśl takiego postanowienia nie są zarezerwowane wszystkie inne formy solicytacji ze strony spowiednika, o których mowa w kan. 1387 KPK/83 i w kan. 1458 KKKW, sprowadzające się do popełnienia przez penitenta grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu, w sposób samodzielny czy też z osobą trzecią, różną od szafarza sakramentu pokuty.

Omawiane przestępstwo ulega przedawnieniu, zgodnie z kan. 1362 §1 KPK/83, po upływie trzech lat od momentu jego popełnienia, z wyjątkiem solicytacji, ukierunkowanej na ewentualne popełnienie grzechu z samym spowiednikiem, zastrzeżonej Kongregacji Nauki Wiary. Skarga karna

⁴⁴ Por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczegółowa*, dz. cyt., s. 123–124.

⁴⁵ Por. B. F. Pighin, *Diritto penale canonico*, dz. cyt., s. 424–425.

⁴⁶ Por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczegółowa*, dz. cyt., s. 124.

⁴⁷ Por. B. E. Ferme, *Graviora delicta: the apostolic letter M.P. Sacramentorum sancitatis tutela*, w: *Il processo penale canonico*, red. Z. Suchecki, Roma 2003, s. 378–379; P. Steczkowski, *Normy De gravioribus delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis – wybrane aspekty*, „Annales Canonici” 3 (2007), s. 252.

w tym wypadku wygasa, zgodnie z postanowieniami motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela*, po upływie dziesięciu lat od momentu popełnienia czynu przestępczego.

Omawiając przestępstwo solicytacji, należy podkreślić, że prawodawca broni spowiednika przed oszczerczymi oskarżeniami o popełnienie tego wykroczenia. W przeciwieństwie do przestępstwa solicytacji, za którego popełnienie przewidziano kary obowiązkowe *ferendae sententiae*, fałszywe oskarżenie spowiednika przed kompetentnym przełożonym o nakłanianie do grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu podczas spowiedzi, z okazji spowiedzi lub pod jej pozorem, jest obwarowane sankcją *latae sententiae*. Kan. 1390 §1 KPK/83 w tym przypadku przewiduje dla fałszywego donosi-cielia karę interdyktu *latae sententiae*⁴⁸, a jeśli jest on osobą duchowną, wymierza mu dodatkowo karę suspensy *latae sententiae*. Nie są to kary, od których uwolnienie jest zarezerwowane Stolicy Apostolskiej. Jednak biorąc pod uwagę fakt wyrządzenia wielkiej szkody spowiednikowi przez popełnienie powyższego oszczerstwa i w niektórych przypadkach ograniczoną możliwość jego obrony ze względu na zachowanie tajemnicy spowiedzi, prawodawca, zgodnie z kan. 982 i 1390 §3 KPK/83, nakłada na fałszywego donosi-cielia obowiązek odwołania oszczerstwa i wyrażenia gotowości na-prawienia szkód, jeszcze przed uwolnieniem z zaciągniętych cenzur.

6. Uzurpowanie władzy spowiednika

Kan. 1378 §2,2° KPK/83 przewiduje dwa inne przestępstwa, które są wykroczeniami przeciwko świętości sakramentu pokuty. Są to usiłowanie udzielenia absolucji sakramentalnej i słuchanie samej tylko spowiedzi bez udzielenia rozgrzeszenia przez osobę niemającą święceń kapłańskich albo przez kapłana niemającego upoważnienia do sprawowania tego sa-kramentu⁴⁹.

Prawodawca w kan. 965 i 966 §1 KPK/83 postanawia, że szafarzem sa-kramentu pokuty jest tylko kapłan, który jednak do ważności jego sprawo-wania potrzebuje upoważnienia. Stąd też wynika, że władza święceń nie jest warunkiem wystarczającym, aby można było ważnie spowiadać. Do

⁴⁸ KKKW w kan. 1454 przewiduje natomiast za popełnienie omawianego przestępstwa odpowiednią karę, nie wyłączając ekskomuniki większej.

⁴⁹ KKKW nie wspomina bezpośrednio o powyższych czynach przestępczych, lecz mówi w kan. 1443 o przestępstwie symulacji Eucharystii i innych sakramentów, grożąc sprawcy odpowiednią karą, nie wyłączając ekskomuniki większej.

ważności jest wymagane posiadanie przez kapłana upoważnienia do spowiadania wiernych, którym udziela on rozgrzeszenia⁵⁰.

Przedmiotem przestępstwa w postaci usiłowania udzielenia abszolucji sakramentalnej jest wyznanie przez penitenta przynajmniej jednego grzechu, lekkiego bądź ciężkiego, i wypowiedzenie przewidzianej w rytuale formuły sakramentalnej, będącej próbą udzielenia rozgrzeszenia przez osobę niemającą święceń kapłańskich albo przez kapłana niemającego upoważnienia do sprawowania sakramentu pokuty⁵¹. Prawodawca mówi wyraźnie o usiłowaniu, gdyż podmioty wcześniej wymienione nie mogą ważnie udzielić rozgrzeszenia: osoba świecka albo diakon z prawa Bożego, natomiast kapłan bez upoważnienia na podstawie prawa kościelnego. Ich czyny są tylko próbą udzielenia rozgrzeszenia, gdyż *de facto* tej abszolucji nie mogą udzielić⁵².

Przedmiotem drugiego przestępstwa jest tylko słuchanie spowiedzi sakramentalnej, bez usiłowania udzielenia abszolucji sakramentalnej, przez tego, kto nie może jej ważnie udzielić. Penitent jest w tym przypadku przekonany o przystąpieniu do spowiedzi sakramentalnej u kompetentnego szafarza, uznanego za kapłana, a w rzeczywistości wyznaje swoje grzechy osobie podającej się za spowiednika, która święceń kapłańskich nie ma, albo u kapłana niemającego stosownego upoważnienia do spowiadania. Istotą tego przestępstwa jest tylko sam fakt słuchania spowiedzi przez wspomniane podmioty, bez udzielenia abszolucji. Należy podkreślić, że

⁵⁰ Istnieje kilka sposobów uzyskania tego upoważnienia. Kan. 967 §1 KPK/83 postanawia, że Biskup Rzymu, kardynałowie i biskupi posiadają upoważnienie do sprawowania sakramentu pokuty na całym świecie, chyba że w stosunku do tych ostatnich, w poszczególnych przypadkach, sprzeciwiłby się biskup diecezjalny. Upoważnienie, zgodnie z kan. 968 §1, posiadają również kapłani niemający sakry biskupiej, a sprawujący urząd ordynariusza miejsca, kanonika penitencjarza, a także proboszcza oraz inni tego ostatniego prawnie zastępujący. Innym sposobem uzyskania upoważnienia jest udzielenie go przez ordynariusza miejsca. Zgodnie z kan. 969 §1 KPK/83, jest on jedyną kompetentną władzą, która może udzielić upoważnienia do spowiadania jakichkolwiek wiernych. Prawodawca w kan. 967 §2 KPK/83 postanawia, że ci prezbiterzy, którzy utrzymali upoważnienie czy to na podstawie powierzonego urzędu, czy też udzielono go im przez ordynariusza miejsca ich inkardynacji lub stałego zamieszkania, mogą z niego korzystać wszędzie, chyba że w poszczególnych przypadkach sprzeciwiłby się ordynariusz miejsca. Również każdy kapłan, który nie ma upoważnienia, zgodnie z kan. 967 KPK/83, ważne i godziwie udziela abszolucji sakramentalnej z wszelkich grzechów i cenzur jakimkolwiek wiernym znajdującym się w niebezpieczeństwie śmierci. Jeżeli prezbiter nie posiada omawianego upoważnienia, to może mu ono zostać udzielone (uzupełnione) przez prawo, w przypadku wystąpienia błędu powszechnego, faktycznego lub prawnego, a także w razie wystąpienia wątpliwości pozytywnej i prawdopodobnej, prawnej lub faktycznej (kan. 144 §1-2). Natomiast przełożeni instytutów klerykańskich ma prawię papieskim oraz pozostali prezbiterzy, którzy to upoważnienie otrzymali od owych przełożonych, mogą spowiadać, zgodnie z postanowieniami kan. 967 §2 i 969 §2 KPK/83, wyłącznie podwładnych i tych, którzy dniami i nocą przebywają w domu instytutu. Więcej informacji na temat omawianego upoważnienia można znaleźć w następujących opracowaniach: Z. Janczewski, *Facultas ad confessiones jako akt powierzenia kapłanowi misji sprawowania sakramentu pokuty i pojednania w Kościele katolickim*, „Annales Canonici” 3 (2007), s. 101-119; M. Pastuszko, *Sakrament pokuty i pojednania*, dz. cyt., s. 182-260.

⁵¹ Por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczegółowa*, dz. cyt., s. 105-106.

⁵² Por. V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni nella Chiesa*, dz. cyt., s. 331.

w tym przypadku nawet poinformowanie penitenta o niemożliwości jej udzielenia, gdyż nie jest się osobą duchowną w stopniu co najmniej prezbitera, albo tylko z braku posiadania upoważnienia, nie zwalnia tych osób od odpowiedzialności karnej⁵³.

Kan. 1378 §2 KPK/83 osobę świecką usurpującą sobie władzę spowiednika karze karą interdyktu *latae sententiae* w obu postaciach tego przestępstwa, zaś osobę duchowną karą suspensy *latae sententiae*. Natomiast kan. 1378 §2 KPK/83 daje sędziemu możliwość wymierzenia, w cięższych przypadkach usurpacji, dodatkowych kar, nie wyłączając ekskomuniki. Należy podkreślić, że sprawca owych przestępstw zaciąga, zgodnie z postanowieniami kan. 1041,6° KPK/83, nieprawidłowość do przyjęcia przyszłych święceń, a gdyby przyjął już święcenia diakonatu, w myśl kan. 1044 §1,3° KPK/83, także jest związany nieprawidłowością do ich wykonywania. Nie zaciąga nieprawidłowości do wykonywania przyjętych już święceń prezbiter, dopuszczający się przestępstwa usurpacji władzy spowiednika, gdyż przyczyną ich popełnienia w jego wypadku nie jest brak święceń kapłańskich, ale brak stosownego upoważnienia. Zaciągnie on wówczas tę nieprawidłowość, gdy zakaz spowiadania będzie konsekwencją jakiejś kary deklarowanej lub wymierzonej (kan. 1041, 6° KPK/83)⁵⁴.

7. Inne przestępstwa

Oprócz wyżej wymienionych przestępstw mogą wystąpić także inne wykroczenia przeciwko świętości sakramentu pokuty. Nie są one wprost obarczone karalnością, gdyż za ich ewentualne popełnienie prawodawca prawa powszechnego czy partykularnego nie grozi żadną sankcją karną, nawet nieokreśloną. Jednak w myśl kan. 1399 KPK/83, sprawcy tych czynów mogą ponieść odpowiedzialność karną, gdy ukarania domaga się ciężkość ich wykroczeń i przynagła konieczność zapobieżenia lub naprawienia zgorzenia. Również do tej odpowiedzialności mogą być pociągnięci ci, którzy, jak to zostało ujęte w kan. 1384 KPK/83, niezgodnie z prawem sprawują zadania kapłańskie lub inną świętą posługę. W tych przypadkach ordynariusz może przystąpić do wymierzenia sprawiedliwej kary.

W zakresie sprawowania sakramentu takimi wykroczeniami może być np. nadużywanie udzielania abszolucji wielu penitentom równocześnie bez

⁵³ Por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczegółowa*, dz. cyt., s. 106.

⁵⁴ Por. V. De Paolis, D. Cito, *Le sanzioni nella Chiesa*, dz. cyt., s. 332.

uprzedniej indywidualnej spowiedzi czy rozgrzeszenia penitentów żyjących w nieuregulowanych związkach⁵⁵.

Zakończenie

Sakrament pokuty, ustanowiony przez Chrystusa, jest aktem pojednania człowieka z Bogiem i Kościołem przez odpuszczenie grzechów popełnionych po chrzcie św. Penitent dostępuje tej łaski wówczas, kiedy wyznaje swoje grzechy uprawnionemu szafarzowi tego sakramentu i od niego otrzymuje rozgrzeszenie, udzielone według formuły sakramentalnej ustalonej przez Kościół. Sakrament ten jest szczególnym miejscem nawrócenia się człowieka do Boga. Jest więc obowiązkiem Kościoła ochraniać go w taki sposób, aby do pojednania doszło w powadze świętości. Nie może on dopuścić, aby ten sakrament był miejscem niegodziwych zachowań, które zaprzeczają jego świętości i ukazują sfałszowany obraz posługi szafarza Boskiej sprawiedliwości i miłosierdzia. Sakrament pokuty nie może być dla penitenta – czy wspólnoty wiernych – źródłem zgorszenia czy wywołania skandalu, które w konsekwencji dość często nadwerężają zaufanie społeczności wiernych do samego Kościoła i jego uświęcającej roli. Dlatego też Kościół otacza wielką troską ten sakrament, aby był on prawdziwym spotkaniem z Bogiem przebaczącym, a nie miejscem, okazją czy pretekstem do popełniania kolejnych grzechów. Stąd też prawo Kościoła pewne wykroczenia nazywa po imieniu, przewidując za ich popełnienie odpowiednie sankcje karne, dostosowane do ciężkości przestępstwa.

Trzy z nich dotyczą naruszenia tajemnicy spowiedzi. Przestępstwami tymi są: zdrada tajemnicy sakramentalnej spowiedzi (kan. 1388 §1 KPK/83), zdrada sekretu spowiedzi (kan. 1388 §2 KPK/83) oraz nagrywanie spowiedzi bądź rozpowszechnianie jej treści w środkach masowego przekazu. To ostatnie wykroczenie nie zostało określone przestępstwem przez aktualnie obowiązujący KPK/83, ale późniejszym dekretem Kongregacji Nauki Wiary z 1988 roku, mającym aprobatę papieską.

Dwa kolejne wykroczenia są przestępstwami skierowanymi przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, mającymi ścisły związek sprawczy z sakramentem pokuty. Są nimi: rozgrzeszenie współnika grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu (1378 §1 KPK/83) i solicytacja, czyli na-

⁵⁵ Por. G. P. Montini, *La tutela del sacramento della penitenza*, dz. cyt., s. 234.

kłanianie penitenta w akcie spowiedzi albo z jej okazji lub pod jej pretekstem do grzechu przeciwko owemu przykazaniu (1387 KPK/83). Należy podkreślić, że prawodawca przyznaje spowiednikowi ochronę prawnokarną przed fałszywym oskarżeniem go o przestępstwo solicytacji, uznając to oskarżenie za przestępstwo (1390 KPK/83), za które sprawca powinien ponieść odpowiedzialność karną.

Innym przestępstwem, podważającym świętość omawianego sakramentu, jest uzurpowanie władzy spowiednika, o którym mowa w kan. 1378 §2,2° KPK/83. Polega ono na usiłowaniu udzielenia absolucji sakramentalnej lub tylko na słuchaniu samej spowiedzi bez udzielenia rozgrzeszenia przez osobę niemającą święceń kapłańskich, bądź przez kapłana bez stosownego upoważnienia.

Obok wymienionych wyżej przestępstw mogą wystąpić inne wypadki zewnętrznego naruszenia prawa Bożego lub kanonicznego w zakresie sakramentu pokuty. Kompetentna władza kościelna może uznać te naruszenia za przestępstwa i pociągnąć sprawcę owych czynów do odpowiedzialności karnej tylko wtedy, gdy domaga się tego szczególna ciężkość przekroczenia i przynagla konieczność zapobieżenia ewentualnemu zgorzeniu lub jego naprawienia (kan. 1399 KPK/83).

Przestępstwa te w podobny sposób ujmuje KKKW, przewidując za ich popełnienie odpowiednią sankcję karną.

Riassunto

Il sacramento della penitenza, istituito da Cristo per la remissione dei peccati commessi dopo il battesimo, è un luogo dove il penitente riceve il perdono e la riconciliazione con Dio e con la Chiesa attraverso l'assoluzione sacramentale. La Chiesa, dall'inizio della sua storia, prevedeva alcune precauzioni necessarie affinché questo sacramento non sia una occasione per ulteriori peccati, ma un incontro col Signore che perdona e riconcilia. Il diritto canonico ha previsto alcuni comportamenti delittuosi che hanno in comune il fatto di andare contro la dignità e santità del sacramento della penitenza. La Chiesa non vuole solo punire questi comportamenti, ma desidera proteggere questo sacramento, anche in modo penale, dall'uso malvagio, assicurando in tal modo anche la sua degna celebrazione.

Nella legislazione attuale della Chiesa latina sono configurati i seguenti delitti contro la santità del sacramento della penitenza:

- la violazione diretta e indiretta del sigillo sacramentale (can. 1388 §1 CIC);
- la violazione del segreto sacramentale (can. 1388 §2 CIC);
- la captazione o la divulgazione tramite i mezzi di comunicazione sociale del contenuto delle confessioni (Congregatio de Doctrina Fidei, Decretum 23 septembris 1988);
- l'assoluzione di un complice in un peccato contro il sesto comandamento (can. 1378 §1 CIC);
- la sollecitazione ad un peccato contro il sesto comandamento (can. 1387 CIC);
- l'attentato e la simulazione della confessione (can. 1378 §2,2°).

È necessario sottolineare che alcuni di questi reati sono considerati dal motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* del 30 aprile 2001 come delitti più gravi (*delicta graviora*) e riservati alla Congregazione per la Dottrina della Fede.

Nel presente articolo, l'Autore concentra la sua attenzione nel descrivere i suddetti delitti commessi nella celebrazione del sacramento della penitenza, facendo anche riferimento al Codice dei canoni delle Chiese orientali.